

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΑ – ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α΄

Α. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ*

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀπό τῆς συστάσεώς της ὡς κύρια ἀποστολή της εἶχε καί ἔχει τόν Εὐαγγελισμό τοῦ κόσμου καί τή συμμετοχή του στή βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς παγκόσμιας ἀποστολῆς της ὡς θεῖον θέλημα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἐκπληρώνεται κατά τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς διά τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς προϋπόθεση τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων στά ἔθνη¹.

Χαρακτηριστική πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητές του γιά τή διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου στά ἔθνη, ἡ ὁποία δέν ἀναφέρεται μόνον ἀπό τοὺς συνοπτικούς Εὐαγγελιστές² ἀλλά καί ἀπό τίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων³, κατά τρόπον παραστατικόν ὅπου μάλιστα τόσο ἡ γενική ἀναφορά ὡς πρὸς τήν προέλευση τῶν

* Εἰσήγηση στήν ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ, τήν 29/12/2000 μέ θέμα: «*Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν*». *Οἱ ἀπαρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ καί ἡ διαχρονική πορεία του*, ὀργανωθεῖσα στά πλαίσια τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων διά τό «*Ἰωβηλαῖον*» ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τήν Θεολογική Σχολή Α.Π.Θ.

1. Βλ. ΙΩ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, Θεολογικό ὑπόμνημα στίς Πράξεις Ἀποστόλων, Μέρος Α΄, κέφ. 1-8, 3, Ἀθήνα 1984, σ. 46. Πρβλ. Η. CONZELMANN, *The Theology of S. Luke* - μέτ. ἀγγλ. G. BUSWELL, London 1969, σ. 213 ἐ. καί ΧΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Οἱ Ἀπαρχές τῆς Οἰκουμενικότητος τῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 190.

2. Μθ. 28, 16-20, Μκ. 16, 14-18, Λκ. 24, 47-49.

3. Πρ. 2, 5-17.

παρευρεθέντων εὐσεβῶν Ἰουδαίων στά Ἱεροσόλυμα ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὅτι «ἦταν δέ εἰς Ἱερουσαλήμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπό παντός ἔθνους τῶν ὑπὸ τόν οὐρανόν»⁴, ὅσο καί ἡ εἰδική ἀναφορά ὡς πρός τήν καταγωγή τῶν ἀκροατῶν ὅτι ἦσαν «Πάρθοι καί Μηδοὶ καί Ἐλαμίται καί οἱ κατοικοῦντες τήν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καί Καππαδοκίαν, Πόντον καί τήν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καί Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καί τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατά Κυρήνην, καί οἱ ἐπιδημοῦντες Ρωμαῖοι, Ἰουδαῖοι τε καί προσήλυτοι, Κρηῖτες καί Ἀραβες»⁵, δείχνουν τήν οἰκουμενικότητα τῆς ἀποστολῆς τῶν Ἀποστόλων⁶.

Κατά ταῦτα, ἡ ἐξαγγελία τοῦ Χριστοῦ γιά τή διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου στά ἔθνη ἐγκαινιάζεται καί πραγματοποιεῖται κατά τήν Πεντηκοστή μέ τήν κάθοδο τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ἀλλ' ἐπίσης καί σ' ὅσους εὐρίσκονταν στό «ὑπερῶν»⁷, δηλ. στούς Ἀποστόλους, στή μητέρα τοῦ Ἰησοῦ, στούς ἀδελφούς του καί σέ ἀριθμό γυναικῶν καί ἀνδρῶν⁸ ἀνερχομένους στούς ἑκατόν εἴκοσι⁹.

Ἔτσι ἡ οἰκουμενικότητα τοῦ μηνύματος τῆς σωτηρίας ἀναφέρεται ἤδη στόν πρῶτο λόγο τοῦ Ἀπ. Πέτρου κατά τήν Πεντηκοστή ὅτι ἡ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ ἀφορᾷ ὄχι μόνο στούς Ἰουδαίους καί τούς ἀπογόνους τους, τὰ «τέκνα» τους, ἀλλά καί σ' ὅλους ὅσοι εὐρίσκονταν μακράν καί ὅσους προσεκάλεσε ὁ Θεός: «ὕμῖν γάρ ἐστίν ἡ ἐπαγγελία καί τοῖς τέκνοις ὑμῶν καί πᾶσιν τοῖς εἰς μακράν, ὅσους ἀν προσκαλέσεται Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν»¹⁰. Συγκεκριμένα ἡ

4. Πρ. 2, 15. Βλ. καί σχόλιο ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΑΧΡΙΔΟΣ, Ἐξηγήσεις εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων PG 125, 533-536 «καί αὐτό τό κατοικεῖν ἐκεῖ καταλιπόντας, πατριδας, εὐλαβείας ἦν σημεῖον, μάλιστα γε ἐκ διαφόρων ἐθνῶν ἀπάραντας καί ἀφέντες οἰκίας καί συγγενεῖς, ἐν Ἱερουσαλήμ κατοικεῖν. Τό δέ, ἀπό παντός ἔθνους, ἀντί τοῦ, ἀπό πολλῶν ἐθνῶν. Τό γάρ παντός, ἐπί πολλῶν ἐκλαμβάνει ἡ Γραφή ὑπερβολικῶς χρωμένη».

5. Πρ. 2, 9-11.

6. Βλ. Β. ΣΤΟΠΙΑΝΝΟΥ, Ἡ Πεντηκοστή (Πρ. 2, 1-13) Θεσσαλονίκη 1979, σ. 243-263 καί Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, μν. ἔργ., σ. 190-191.

7. Πρ. 1, 13.

8. Πρ. 1, 14, Λκ. 24, 21.

9. Πρ. 1, 15.

10. Πρ. 2, 39. Μάλιστα οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐρμηνεύοντες τή φράση «καί πᾶσι τοῖς εἰς μακράν», ὑποστηρίζουν ὅτι αὐτή ἀναφέρεται στήν κλήση τῶν ἐθνῶν στό χριστιανισμό. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ, Ἐξηγήσεις εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων,

φράση «καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακράν» προέρχεται ἀπὸ τὸν Προφήτη Ἡσαΐα καὶ δηλώνει τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ὄχι τοὺς Ἰουδαίους τῆς διασπορᾶς¹¹.

Ὁ λόγος τοῦ Πέτρου ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους τοὺς συγκεντρωθέντες ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπετελέσθη ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων μὲ τίς πρῶτες τρεῖς χιλιάδες πιστοὺς, στοὺς ὁποίους ἀναμφιβόλως περιλαμβάνονταν καὶ ἐθνικοί, Ρωμαῖοι, Ἑλληγες καὶ πολλοὶ ἄλλοι¹². Ἐπὶ πλέον ἡ οἰκουμενικότητα τῆς σωτηρίας ὑποστηρίζεται καὶ ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Ἀποστ. Πέτρου ἐνώπιον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ συνεδρίου, μετὰ τῆς θεραπείας τοῦ χωλοῦ στὸν ναὸ Ἱεροσολύμων¹³ «καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία, οὐδὲ γὰρ ὄνομα ἐστὶν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τό δεδομένον ἐν ἀνθρώποις ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς»¹⁴. ἡ φράση «ὑπὸ τὸν οὐρανόν» δηλώνει τὴν οἰκουμενικὴν διάσταση τοῦ σωτηρίου μηνύματος τοῦ Ἰησοῦ, τό ὁποῖον εἶχε πλέον ὑπερβεῖ τὰ Ἰουδαϊκὰ ὄρια καὶ ἐπεκτεινόταν σέ ὅλους τοὺς «ὑπὸ τὸν οὐρανόν» ἀνθρώπους¹⁵.

Ὅμως οἱ διωγμοὶ οἱ ὁποῖοι ἐξέσπασαν ἐναντίον τῶν ἐλληγιστῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ στά Ἱεροσόλυμα, μετὰ τὸν λιθοβολισμόν τοῦ πρωτομάρτυρα Στεφάνου καὶ τὸν διασκορπισμόν τους σέ διάφορα μέρη, ἦταν οἱ βασικοὶ λόγοι νά ἀρχίσει ἡ διάδοση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ πέραν τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ Ἰουδαίας, στή Σαμάρεια καὶ σέ ἄλλες περιοχές ἐκτός τῆς Παλαιστίνης. Συγχρόνως δέ τό γεγονός αὐτό ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀρχή τῆς πορείας τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος πρὸς τὰ ἔθνη, σύμφωνα πάντα μὲ τὴν ἐξαγγελία τοῦ Ἰησοῦ¹⁶ «ἀλλὰ λήψθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ’

PG 125, 556. Πρβλ. καὶ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΙ, Ἐξηγήσεις εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, PG 118, 77. Βλ. καὶ Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, μν. ἔργ., σ. 193 ἔ.

11. Ἡ σ. 57, 19. Πρβλ. καὶ Σοφία Σειράχ 24, 32 καὶ Ἐφ. 2, 13-17. Ρωμ. 1, 16. Πρ. 22, 21.

12. Βλ. Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, μν. ἔργ., σ. 192, J.D.G. DUNN, Baptism in the Holy Spirit, London ²1973, σ. 38 ἔ.

13. Πρ. 4, 1-22. Βλ. Γ.Α. ΓΑΛΙΤΗ, Ἡ Χριστολογία τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Μέρος Α'. Εἰσαγωγικόν, Ἀθῆναι 1990, σ. 79 ἔ.

14. Πρ. 4, 12.

15. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ, μν. ἔργ., P.G. 125, 576-577. Βλ. Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, μν. ἔργ., σ. 194-195.

16. Πρ. 1, 8.

ἡμᾶς, καὶ ἔσσεθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»¹⁷. Ἔτσι κατανοεῖται καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν Ἀποστόλων, τοῦ Πέτρου καὶ Ἰωάννου, στὴ Σαμάρεια ἢ ὁποῖα εἶχε τὸ χαρακτῆρα τῆς συνεργασίας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας μὲ τούς διασπαρέντας χριστιανούς καὶ ἐπὶ πλέον τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἔργου τοῦ κηρύγματος πρὸς τὰ ἔθνη, σύμφωνα μὲ τὸ θεολογικὸ πλαίσιο τοῦ μηνύματος τοῦ Πέτρου κατὰ τὴν Πεντηκοστή. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἐντάσσεται καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου στὴ Σαμάρεια καθὼς καὶ ἡ ἐπικύρωσή του ἀπὸ τούς δύο ἀνωτέρω ἀποσταλέντες Ἀποστόλους¹⁸ καὶ ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου του μὲ τὴν κατήχηση καὶ βάπτισι τοῦ Αἰθίοπος εὐνούχου Κανδάκη, ἀξιωματοῦχου τῆς βασιλείσεως τῶν Αἰθιόπων¹⁹, μέχρις ὅτου ὁ Φίλιππος «διερχόμενος εὐαγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας ἕως τοῦ ἔλθειν αὐτόν εἰς Καισαρείαν»²⁰.

Ἀπὸ τούς λόγους αὐτούς φαίνεται ὅτι τὸ χριστιανικὸ μῆνυμα εἶχε ἐντὸς του τὴν οἰκουμενικὴ προοπτικὴ. Ἀπευθυνόταν πρὸς ὅλους τούς ἀνθρώπους ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς θείας οἰκονομίας, τὸν ἐκλεκτὸ λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ φθάνοντας ὡς τὴ σωτηρία τῶν ἔθνων διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πού κατεύθυνε τὴν ἱεραποστολικὴ δράση τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος, ἐπεφύλαξε κατὰ τὴν Πεντηκοστή τὴν ἀναμέτρηση τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν Ἰουδαϊσμό στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὁδήγησε στὴν ὑπέρβαση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τὸ ἀνοιγμα τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τούτου στὰ ἔθνη. Ὅπως ἐπίσης ἔφερε τὸ Χριστιανισμό σὲ νέα ἀναμέτρηση μὲ τὸν Ἑλληνισμό στὴν Ἀντιόχεια καὶ ὁδήγησε αὐτὴ τὴ φορά στὴν ὑπέρβαση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ στὴν ἐδραίωση τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς του στὰ ἔθνη.

Ἔτσι ἡ πρώτη Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων μὲ τούς ἀγῶνες της ἀποσκοποῦσε στὴν πραγματοποίησι τῆς ἐντολῆς τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τὴ διάδοσι τοῦ Εὐαγγελικοῦ μηνύματος στὰ ἔθνη ἢ ὁποῖα ἐπετεύχθη μὲ τίς νέες συνθήκες πού δημιούργησε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ οἱ ὁποῖες

17. Πρβλ. S.G. WILSON, *The Gentiles and the Gentile Mission in Luke-Acts*, Cambridge 1973, σ. 93.

18. Πρ. 8, 15-17.

19. Πρ. 8, 26-40.

20. Πρ. 8, 40.

συνετέλεσαν νά οδηγηθῆ ἡ Ἐκκλησία ὀριστικά πλέον στήν οἰκουμενική ἀποστολή.

Στή διάδοση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος στά ἔθνη, σημαντικότερη ὑπῆρξε ἡ συμβολή τῶν Ἑλληνιστῶν Χριστιανῶν, στούς ὁποίους ἡ πρώτη Ἐκκλησία ὀφείλει πολλά διότι μέ δική τους πρωτοβουλία ἔφεραν τό χριστιανικό μήνυμα στά ἔθνη καί μέ τόν τρόπο αὐτό ἀνοιξαν αὐτοί πρῶτοι τόν ἱστορικό δρόμο τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς παγκόσμιας θρησκείας²¹, ἰδίως μετά τή διασπορά τους σ' ὄλα τά μέρη τοῦ κόσμου, πού ἐπακολούθησε τοῦ διωγμοῦ μετά τό λιθοβολισμόν τοῦ Στεφάνου (Ἀντιόχεια, Ἔφεσο κ.ἄ.).

Ἔτσι, ἡ οἰκουμενική ἀποστολή τοῦ Χριστιανισμοῦ, υἱοθετηθεῖσα κατά τήν Πεντηκοστή, ὑλοποιεῖται μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τούς Ἀποστόλους καί τήν παράλληλη ἱεραποστολική δράση τῶν Ἑλληνιστῶν. Χαρακτηριστικά ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀναφέρει «Θέα τοῦ Θεοῦ τήν οἰκονομίαν. Οὐκ ἀφῆκεν ἀπαρτισθῆναι τόν λόγον, οὔδε ἐκ προστάγματος Πέτρου γενέσθαι τό βάπτισμα· ἀλλ' ἐπειδή τήν διάνοιαν αὐτῶν ἐδειξαν θαυμαστήν οὔσαν καί τῆς διδασκαλίας ἀρχή γέγονε, καί ἐπίστευσαν, ὅτι πάντως τό βάπτισμα ἄφεσις ἐστίν ἀμαρτημάτων, τότε ἐπῆλθε τό Πνεῦμα. Τοῦτο δέ γίνεται παροικονομοῦντος ἀπολογίαν μεγάλην τῷ Πέτρῳ τοῦ Θεοῦ. Οὐχ ἀπλῶς δέ τό Πνεῦμα λαμβάνουσιν ἀλλά γλώσσαις ἐλάλουν... Διό πανταχοῦ τοῦ Θεοῦ τό πᾶν γίνεται. Καί ὁ Πέτρος σχεδόν ἀπλῶς πάρεστι παιδευόμενος ὅτι δεῖ λοιπόν αὐτούς ἄψασθαι τῶν ἔθνῶν καί ὅτι δι' αὐτῶν δεῖ γενέσθαι τοῦτο»²².

Β'

Καί ὅταν ὁ Θεός ἔκρινε κατάλληλο τόν χρόνο νά ἀποκαλύψει τόν Ἰῶν καί Λόγον τοῦ Θεοῦ στόν Ἄπ. Παῦλον γιά νά μεταφέρει στούς ἔθνικούς τό χριστιανικό μήνυμα τῆς σωτηρίας, αὐτός δέν στηρίχθηκε μόνο στίς δικές του ἀνθρώπινες δυνάμεις ἀλλ' ἀπλῶς παραδόθηκε στή Χάρη τοῦ Θεοῦ, δεδομένου ὅτι ἦταν «ἀφορισμένος» «ἐκ κοιλίας μητρὸς»²³ του, γιά τό ἔργο τῆς ἱεραποστολῆς του πρός τά ἔθνη.

21. Ι. ΖΗΖΙΟΥΛΑ, Οἱ καταβολές τῆς Ὀρθοδοξίας στή γένεση τοῦ Χριστιανισμοῦ, Στό «Ὁ θησαυρός τῆς Ὀρθοδοξίας 2000 χρόνια. Ἱστορία. Μνημεῖα – Τέχνη». Α' τόμος. Ἡ δόξα καί τό μεγαλεῖο τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 2000, σ. 50-52 ἔ.

22. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, PG 60, 183-184.

23. Γαλ. 1,15.

Ἔτσι ἡ οἰκουμενική ἀποστολή τοῦ Παύλου ἦταν μὲν προκαθορισμένη ἀπὸ τὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκδηλώθηκε σὲ κάποια συγκεκριμένη ἱστορική στιγμή, τὴν ὁποία ἔκρινε κατάλληλη ἡ θεία Πρόνοια νὰ τὸν καλέσει νὰ ὑπηρετήσει τὴ διάδοση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος στὴν οἰκουμένη.

Ἡ οἰκουμενική ἀποστολή τοῦ Παύλου κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐκδηλώνεται ἀπὸ τὴν ἀναφορὰν του στὴν πρὸς Γαλ. 1, 16 «ἵνα εὐαγγελίζομαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν». Μάλιστα ὁ Θεοφύλακτος σημειώνει «οὐχ ἀπλῶς δέ, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτόν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔθνεσιν»²⁴.

Ἡ ἀποστολή αὐτὴ τοῦ Παύλου στὰ ἔθνη, ἀποτελεῖ συνεπῶς πραγματοποίηση τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία τοῦ ἐδόθη καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν Δαμασκόν, ὁμοίας ἐκείνης πού εἶχε δοθῆ στους μαθητές του μετὰ τὴν Ἀνάστασή του. Δέν εἶναι νέα ἐντολή ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ παλαιὰ πού εἶχε δώσει στους μαθητές του²⁵ καὶ στὴν Ἐκκλησία γενικότερα καὶ αὐτὴν ἐπανελάβε πρὸς τὸν Ἀπόστολο τῶν ἐθνῶν.

Ἔτσι τὸ ἱεραποστολικό ἔργο τοῦ Παύλου ἐντάσσεται καὶ αὐτὸ στὰ ἴδια πλαίσια τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, τῆς δράσης τῶν Ἑλληνιστῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰ ἔθνη καὶ τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἐθνικὸν κόσμον ἕως τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς²⁶.

Συνεπῶς τὴν ὑλοποίηση τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου²⁷ γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς του τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀνέθεσε στὸν Παῦλο καὶ τοὺς συνεργάτες του· καὶ κάθε προγραμματισμός τῆς πορείας του πρὸς τὰ ἔθνη ἦταν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὄχι ἀτομικός²⁸, γεγονός τὸ ὁποῖο δείχνει τὴν ἐκκλησιολογική καὶ ἀγιοπνευματική βάση τῆς ἱεραποστολῆς· ὅτι δηλ. τὸ Ἅγιο Πνεῦμα

24. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ, Τοῦ Ἁγίου Παύλου πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς ἐξήγησις, PG 124, 964, Βλ. Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, μν. ἔργ., σ. 252-253).

25. Μθ. 28, 19.

26. Πρ. 1.8. Βλ. Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, μ.ν. ἔργ. σ. 262.

27. Μθ. 28,19.

28. Βλ. Πρ. 13, 2-3. 16, 6-7 κ.ἄ.

ἀποστέλλει διά τῆς Ἐκκλησίας τούς ἱεραποστόλους στό ἔργο τῆς σωτηρίας τῶν ἐθνῶν²⁹.

Γι' αὐτό καί ὅσα ἐπετελοῦντο ἀπό τούς Ἀποστόλους εἶναι πράξεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διά τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι διακονία τῶν Ἀποστόλων· καί αὐτό ἐκφράζει καί ἡ θεολογική σημασία τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου τῶν «Πράξεων τῶν Ἀποστόλων»³⁰. Ἔτσι ὁ Ἄπ. Παῦλος καί οἱ συνεργάτες του δέν ἦταν αὐτονομημένοι ἱεραπόστολοι ἀλλά ἀπεσταλμένοι τῆς Ἐκκλησίας καί ὡς μέλη τοῦ σώματος τῆς χριστιανικῆς κοινότητας ἐνημέρωναν τήν Ἐκκλησίαν ἐπί τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἔργου τους, τά ὁποῖα δέν ἐθεωροῦντο προσωπικά τους ἐπιτεύγματα, ἀλλ' ἔργα τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ.

Τελικά ἡ οἰκουμενική ἀποστολή τοῦ Παύλου ἐπικυρώθηκε ὀριστικά μέ τίς ἀποφάσεις τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων³¹. Κατά τόν ἱερό Χρυσόστομο σκοπός τῆς κλήσης τῶν ἐθνικῶν εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ³² καί ἔτσι συνετελέσθη τό μεγάλο βῆμα στήν πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ πρός τόν Ἑλληνισμό καί ἔγινε συνείδηση στήν Ἐκκλησία ὅτι τό μέλλον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν πλέον συμφασμένο ὀριστικά μέ τόν Ἑλληνισμό³³.

Ὁ Ἄπ. Παῦλος ἀποδείχθηκε ὁ καλύτερος κήρυκας τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τῆς σταυρικῆς θυσίας του καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου³⁴. Ἡ ὑλοποίηση τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς του ἄρχισε ἀπό τίς Ἰουδαϊκές συναγωγές τῆς Δαμασκοῦ, συνεχίσθηκε μέ τίς ἱεραποστολικές περιοδεῖες καί ὀλοκληρώθηκε καί ἐπισφραγίσθηκε μέ τό μαρτυρικό του θάνατο στή Ρώμη. Κατά τόν τρόπο αὐτόν ὑπῆρξε ὁ συνεχιστής τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τοῦ σωτηριώδους κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ Χρι-

29. Βλ. Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ μν. ἔργ. σ. 270 καί W.A. MEEKS καί R.L. WILKEM, *Jews and Christians in Antioch in the first four Centuries of the Common Era*, Missoula scholars Press 1978, σ. 16 ἔ.

30. Βλ. Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τό πρόβλημα τοῦ τίτλου «Πράξεις (τῶν) Ἀποστόλων»*, Μιά νέα θεολογική θεώρηση, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 109 καί 75 ἔ.

31. Βλ. Β. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ, *Ἡ Ἀποστολική Σύνοδος, Θεσσαλονίκη 1973*, σ. 160, καί Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Οἱ ἀπαρχές* σ. 276 ἔ.

32. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Υπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, PG 60, 241.

33. Ι. ΖΗΖΙΟΥΛΑ, μν. ἔργ., σ. 52-53.

34. Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, μν. ἔργ., σ. 299.

στοῦ πρὸς τὰ ἔθνη καὶ τῆς ἐξαπλώσεως καὶ τοῦ ἀνοίγματος τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν οἰκουμένην γενικότερα³⁵. Εἰδικότερα ὁ Ἄπ. Παῦλος, ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν, κατόρθωσε νά βγάλει τὸ χριστιανικὸ μῆνυμα ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης, ἀπαλλάσσοντας αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκὸ ἀπομονωτισμὸ, νά τὸ προσδώσει οἰκουμενικὸ χαρακτήρα, κάνοντας αὐτὸ γνωστὸ παντοῦ καὶ νά τὸ μεταφέρει ἀκόμη καὶ στὴν πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὴ Ρώμη.

Ἡ διάδοση αὐτῆ τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὸν Ἄπ. Παῦλο στόν τότε εἰδωλολατρικὸ καὶ ἐχθρικό διακείμενο ἐθνικὸ κόσμο εἶναι ἀναμφισβήτητα τὸ μεγαλύτερο γεγονός ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιτυχέστερο κατόρθωμα στὴν ἱστορία τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Καὶ τοῦτο, διότι γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ χριστιανικοῦ αὐτοῦ μηνύματος ἔπρεπε νά ἔλθει σέ σύγκρουση μέ μόνιμες καὶ ἐξυπηρετικές γιὰ πολλοὺς ἰσχυροὺς καταστάσεις, νά ἀνατρέψει προσφιλεῖς κοινωνικὲς ἰδέες καὶ πρὸ παντός νά ἀλλάξει βαθειὰ ριζωμένες θρησκευτικὲς πεποιθήσεις καὶ λατρεῖες θεῶν καὶ θρησκειῶν.

Τὸ πόσο σημαντικὸ εἶναι αὐτὸ μᾶς πληροφοροῦν οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ἰδιαίτερα γιὰ τὸν ἑλλαδικὸ ἄνθρωπο, στίς πόλεις τίς ὁποῖες ἐπεσκέφθη ὁ Ἄπ. Παῦλος καὶ ὅπου τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ χριστιανικὸ μῆνυμα ἔδειχναν κυρίως εἰδωλολάτρες, ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι τὸ ἀπεδέχθηκαν καὶ τὸ ἀκολούθησαν. Ἔτσι:

α) Ἡ ἀρχὴ ἔγινε ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν **Φιλίππων**, τὸν πρῶτο σταθμὸ καὶ τὴν ἀφετηρία τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος ἐπὶ Εὐρωπαϊκῷ ἐδάφους. Στούς Φιλίππους, ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ Ἄπ. Παύλου ἦταν, καθὼς συνήθιζε νά πηγαίνει στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ἢ στόν τόπο ὅπου προσεύχονταν κοντὰ στόν ποταμὸν «ἔξω τῆς πόλεως παρά τὸν ποταμὸν οὗ ἐνομιζέτο προσευχὴ εἶναι»³⁶ καὶ ἐκεῖ συνήνητησε τὴ Λυδία, «σεβομένη τὸν θεόν». Ἡ Λυδία ἦταν ἡ πρώτη ἐθνικὴ εὐρωπαϊκὴ τῆς Ἑλλάδος ἢ Ἑλληνίδα τῆς Εὐρώπης ἡ ὁποία δέχθηκε τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου, τὸν ἠκολούθησε αὐτὴ καὶ ὁ «οἶκος

35. Χρ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, μν. ἔργ., σ. 286.

36. Πρ. 16, 13. Βλ. καὶ Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διδάσκαλος τῆς Οἰκουμένης καὶ οἱ συνεργάτες του Τιμόθεος καὶ Σίλας, μέ Παράρτημα δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολές του (Κείμενο – Ἑρμηνευτικὴ ἀπόδοση) στὴ Σειρὰ 1 Θεολογικῶν Μελετῶν 1, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 38 ἔ.

της»³⁷ και στη συνέχεια πρωτοστάτησε στην ίδρυση της πρώτης χριστιανικής έλλαδικής Έκκλησίας στη πόλη των Φιλίππων και κατ' έφεκταση στην πρώτη χριστιανική Έκκλησία της Εύρώπης.

β) Στη συνέχεια, στη **Θεσσαλονίκη**, στον έλλαδικό πλέον χῶρο, ὁ Παῦλος συνήνητησε τούς «σεβομένους τόν θεόν» ὅπως και στίς ὑπόλοιπες πόλεις πού έπισκέφηκε. Συγκεκριμένα κατά τό κείμενο τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων³⁸ αναφέρεται «διοδεύσαντες δέ τήν Ἀμφίπολιν και τήν Ἀπολλωνίαν ἤλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συναγωγή τῶν Ἰουδαίων. Κατά τό εἰωθός τῷ Παύλῳ εἰσήλθεν πρὸς αὐτούς και ἐπί σάββατα τρία διελέξατο αὐτοῖς ἀπό τῶν γραφῶν...»³⁹. Ἐκ τούτου προκύπει ὅτι ὅταν ἔφθασε στην Θεσσαλονίκη, έπισκέφηκε τή συναγωγή τῶν Ἰουδαίων, ὅπως ἦταν συνήθεια («εἰωθός») και τακτική τοῦ Παύλου και ἄρχισε τό κήρυγμά του, τό ὁποῖο αναφερόταν στίς γραφές σχετικά μέ τίς προφητεῖες γιά τό θάνατο και τήν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ και ἀπευθυνόταν σέ ἀκροατήριο, ἡ σύνθεση τοῦ ὁποῖου ἦταν σχεδόν ἀπό πρίν γνωστή σ' αὐτόν, ὅπως έπιβεβαιώνεται ἀπό τό κείμενο τῶν Πράξεων στη συνέχεια «και τινες ἐξ αὐτῶν ἐπέισθησαν και προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ και τῷ Σίλῳ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι»⁴⁰. Ἐκτός δηλ. ἀπό τούς Ἰουδαίους στη συναγωγή ὑπῆρχαν και κάποιοι ἄλλοι, «οἱ σεβόμενοι Ἑλληνες» οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι ἔδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον γιά τό κήρυγμα τῆς σωτηρίας τοῦ Παύλου, ἀφοῦ «πλῆθος πολὺ» ἀπ' αὐτούς ἐπέισθη και μάλιστα ἀπό τίς γυναῖκες τῆς ἀνωτέρας τάξεως οὐκ ὀλίγες. Αὐτοῖ λοιπόν «οἱ σεβόμενοι Ἑλληνες», προερχόμενοι ἀπό τόν ἔθνικο-εἰδωλολατρικό κόσμο, μαζί μέ τούς Ἰουδαίους τῆς πόλεως, ἀπετέλεσαν τήν πρώτη χριστιανική κοινότητα στη Θεσσαλονίκη και ἔγιναν ὁ σύνδεσμος τοῦ ἔθνικοῦ – εἰδωλολατρικοῦ κόσμου μέ τό Χριστιανισμό. Και αὐτό συνέβαινε ὄχι μόνον στίς έλλαδικές πόλεις ἀλλά και σ' ὅλα τά μέρη ὅπου μετέβαινε και ἐκήρυττε τό χριστιανικό μήνυμα, τό μήνυμα τῆς σωτηρίας, ὁ Ἄπ. Παῦλος.

37. Πρβ. 16, 15.

38. Πρ. 16, 1-9.

39. Πρ. 17, 1-2. Βλ. και Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Ἀπόστολος Παῦλος... σ. 42-44.

40. Πρ. 17, 4.

Σέ όλες δηλ. τίς ἀποστολικές περιοδεΐες τοῦ Παύλου παρατηρεῖται ἡ ἴδια τακτική του α) νά ἐπισκέπτεται πάντοτε πρῶτα τίς ἰουδαϊκές συναγωγές καί σ' αὐτές β) νά συναντᾷ μαζί μέ τούς Ἰουδαίους καί ἐθνικούς τούς «σεβομένους» ἢ «σεβομένους τόν Θεόν» ἢ «φοβουμένους τόν Θεόν» ἢ «σεβομένους Ἑλληνας» ἢ «σεβομένους προσηλύτους» ἢ ἀπλῶς «Ἑλληνας», ὅπως ἐλέγοντο. Αὐτοί «οἱ σεβομένοι Ἑλληνας» ἦταν μιά κατηγορία προσηλύτων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σέ θέση καί μποροῦσαν νά κατανοήσουν τό κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου καί νά συντελέσουν στή διάδοση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος στόν ἐθνικό κόσμο.

γ) Στή **Βέροια**, οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀναφέρουν γιά τήν ἐκεῖ ἐπίσκεψη τοῦ Παύλου καί τῆς συνοδείας του ὅτι αὐτοί «παραγενόμενοι εἰς τήν συναγωγὴν ἀπήεσαν τῶν Ἰουδαίων» καί «οὔτοι δέ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν ἐν Θεσσαλονίῃ, οἵτινες ἐδέξαντο τόν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, τό καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τάς γραφάς εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως. Πολλοί μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καί τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καί ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι»⁴¹. Παρ' ὅτι, ὅσοι ἐπίστευσαν ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἦσαν πολλοί καί οἱ εὐσχημονες Ἑλληνίδες γυναῖκες, δέν ἀναφέρονται ὡς «σεβόμενοι», πρέπει ὅμως καί αὐτοί νά ἀνήκουν στοὺς «σεβομένους Ἑλληνας», ὅπως τῆς Θεσσαλονίχης.

δ) Στήν **Ἀθήνα**, ἐπόμενο σταθμό τοῦ Παύλου, ἀναφέρεται στίς Πράξεις ὅτι «διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς ἰουδαίοις καί τοῖς σεβομένοις καί ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας»⁴². Ἔτσι καί ἐδῶ ὁ Παῦλος ὁμίλησε στή συναγωγή τῶν Ἰουδαίων ἐνώπιον τῶν Ἰουδαίων τῶν «σεβομένων τόν Θεόν». Ἀλλά δέν περιορίσθηκε μόνον πρὸς αὐτούς· κάθε ἡμέρα πηγαίνοντας στήν ἀγορά ὁμιλοῦσε σέ ὅσους συναντοῦσε· μεταξύ αὐτῶν ἦταν καί κάποιοι Ἐπικουρείοι καί Στωϊκοὶ φιλόσοφοι, οἱ ὁποῖοι πρῶτα τόν ἄκουσαν νά τοὺς ὁμιλεῖ γιά κάποιες ἄγνωστες καί ξένες θεότητες, στή συνέχεια τόν ὁδήγησαν στόν Ἄρειο Πάγο, τό πλέον ἐπίσημο βῆμα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀπό ὅπου τόν ἐζήτησαν νά τοὺς ὁμιλήσει γιά τήν νέα του διδασκαλία. Ἀλλ' ἄκουσαν παράδοξα καί

41. Πρ. 17, 10-12. Βλ. Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, καί Ἀπόστολος Παῦλος... σ. 44-51.

42. Πρ. 17, 1. Βλ. Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, καί Ἀπόστολος Παῦλος... σ. 51-52.

πρωτάκουστα διδάγματα και έπειδή δέν μπορούσαν νά τά κατανοήσουν, όπως τήν ανάσταση τών νεκρών, τόν έλεύασαν και τόν απομάκρυναν από κοντά τους μέ όχι και πολύ κοιφή και ευγενικό τρόπο, αλλά πάντως προφητικό «άκουσόμεθά σου πάλιν περί τούτου»⁴³, προφητικό γιατί πράγματι τό χριστιανικό μήνυμα τής σωτηρίας του Παύλου από τότε ακούσθηκε πάμπολλες φορές στό επίσημο αυτό βήμα του Άρείου Πάγου τών Άθηνών.

ε) Άλλά και στην **Κόρινθο**, τόν τελευταίο σταθμό του στίς έλλαδικές πόλεις μετά τήν αναχώρησή του από τήν Άθήνα ο Άπ. Παύλος «διελέγετο δέ έν τῇ συναγωγῇ κατά πᾶν σάββατον, έπειθέ τε Ιουδαίους και Έλληνας»⁴⁴ και (έκει) έκήρυξε στή συναγωγή και συνήνητησε έκτός από Ιουδαίους και «Έλληνας», οι όποιοι πρέπει νά ήταν από τούς «σεβομένους τόν θεόν». Άλλά και όταν ήλθε σέ σύγκρουση μέ τούς Ιουδαίους πού ήταν αντίθετοι στό κήρυγμα και βλασημουσαν τόν Χριστόν, άγανακτισμένος έγκατέλειψε τήν συναγωγήν και τούς έδήλωσε «άπό του νυν εις τά έθνη πορεύσομαι»⁴⁵ και έτσι κατέφυγε στην οικία κάποιου «όνόματι Ιούστου, σεβομένου τόν θεόν»⁴⁶, κάποιου ό όποιος θά πρέπει νά είχε ήδη αποδεχτή τό κήρυγμα του Παύλου και τώρα του παρέχει τήν αναγκαία φιλοξενία⁴⁷.

Τό ότι ή πλειονότητα τών πιστών στίς Έκκλησίες πού ίδρυσε ο Άπ. Παύλος στίς έλληνικές πόλεις άπετελείτο από πρώην έθνικούς Έλληνες, σεβομένους τόν θεόν, μαρτυρείται σαφέστατα και από τό περιεχόμενο τών έπιστολών του προς Φιλιππησίους και Θεσσαλονικείς (Α' και Β'). Άπ' αυτό προκύπτει πόσο φιλικές και οικειές ήταν οι σχέσεις του μέ τούς πιστούς ιδίως τής Έκκλησίας τών Φιλίππων για δέ τούς νεοφωτίστους χριστιανούς τής Θεσσαλονίκης αναφέρεται καθαρά ότι οι έθνικοί – ειδωλολάτρες έγιναν χριστιανοί και επέ-

43. Πρ. 17, 31. Βλ. και Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, 'Η θεολογία ως μέθοδος θεογνωσίας άνατ. «Θεολογίας» τ. ΣΘ' (1998) σ. 681-707, ίδιας σ. 683-684.

44. Πρ. 18, 4. Βλ. και Άπόστολος Παύλος... σ. 52-54.

45. Πρ. 18, 6.

46. Πρ. 18, 17.

47. Βλ. Ι. ΓΑΛΑΝΗ, «... Και τών σεβομένων Έλλήνων πλήθος πολύ...». 'Η συνάντηση του Χριστιανισμού μέ τόν ειδωλολατρικό κόσμο, στόν «Χαριστήριο Τόμο προς τιμήν του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α', «Όρθοδοξία και Οικουμένη». Άθήνα, 2000, σ. 109-110.

στρεψαν «ἀπό τῶν εἰδώλων δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν»⁴⁸. Μάλιστα γράφοντας πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἀπὸ τὴν Κόρινθο, λίγους μῆνες μετὰ τὴν ἀναχώρησή του, ἐκφράζει τὸ μεγάλο ἐνθουσιασμό του γιὰ τὴ σταθερότητά τους στὴ νέα πίστη καὶ μέ φιλικούς λόγους καὶ ὑπερβολικά τρυφερές ἐκφράσεις δείχνει ἐκδηλὰ τὴν ιδιαίτερη ἀγάπη του στοὺς νεοφωτίστους χριστιανούς τῆς Θεσσαλονίκης.

Γιὰ τὸν Ἄπ. Παῦλο οἱ Θεσσαλονικεῖς πιστοὶ ὑπῆρξαν τὸ πρότυπο τῶν χριστιανῶν, «πᾶσιν τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ» διότι ἀπ' αὐτοὺς «ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐκ τῇ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντί τόπῳ ἢ πρὸς τὸν θεὸν πίστις» τους «ἐξελλήλυθεν»⁴⁹. Χαρακτηρίζονται ὡς πρότυπο γιατί ἀποδέχθηκαν τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας καὶ ἔμειναν σταθεροὶ στὴν πίστη τους, παρά τίς πολὺ δύσκολες καὶ ἀντίξοες συνθήκες καὶ ἔντονες ἀντιδράσεις τοῦ ἐχθρικοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Ἀκόμη χαρακτηρίζονται ὡς «μιμητές» τοῦ Κυρίου⁵⁰, ἐνῶ γιὰ τοὺς χριστιανούς ἄλλων Ἐκκλησιῶν ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς ἀποτελεῖ προτροπὴ καὶ εὐχὴ του⁵¹. Νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Παῦλος χρησιμοποιεῖ τὸ χαρακτηρισμὸ αὐτὸν γιὰ τὸν ἑαυτὸν του μόνον μίαν φορὰν⁵².

Στὴν ἱεραποστολικὴ πορεία του στὶς ἑλληνικὲς πόλεις, Φιλίππους, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Ἀθήνα, Κόρινθο, ὁ Παῦλος κατέφυγε μὲν κατὰ συνθήθεια στὶς συναγωγές, ἀλλὰ τὸ κήρυγμά του εἶχε κατὰ κανόνα θετικὰ ἀποτελέσματα στοὺς ἐθνικούς προσηλύτους, τοὺς «σεβομένους τὸν θεόν». Αὐτοὺς τοὺς «σεβομένους τὸν θεόν» ἐθνικούς προσηλύτους συναντοῦσε ὄχι μόνον στὶς ἰουδαϊκὲς συναγωγές τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀλλὰ καὶ στὶς συναγωγές τῶν Ἰουδαίων τῆς διασπορᾶς γενικότερα. Ἔτσι στὸ πρῶτο κήρυγμά του στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου «κατήγγειλλον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν ἰουδαίων» (Πρ. 13, 5). Ἀλλὰ καὶ στὴν Ἄντιόχεια τῆς Πισι-

48. Α' Θεσ. 1, 9-10.

49. Α' Θεσ. 1, 7-8.

50. Α' Θεσ. 1,6.

51. Ἐφ. 5, 1. Φίλιπ. 3, 17. Α' Κορ. 11, 1.

52. Α' Κορ. 11, 1. Βλ. Ι. ΓΑΛΑΝΗ μν. ἔργ., σ. 107-108.

διάς επισκέφθηκε τήν συναγωγή «τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου»⁵³ καὶ ἀπευθύνθηκε στό ἀκροατήριο, προσφωνώντας το «ἄνδρες Ἰσραηλίται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν θεόν»⁵⁴ καὶ ἄλλοῦ «ἄνδρες ἀδελφοί υἱοὶ γένους Ἀβραάμ καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν θεόν, ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἀπεστάλη»⁵⁵.

Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀπ. Παύλου στοὺς ἐθνικούς τόσο τῶν πόλεων τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου, ὅσο καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου, οἱ λόγοι θά πρέπει νά ἀναζητηθοῦν στό μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν πού προκαλοῦσε τό περιεχόμενό του περισσότερον στοὺς ἐθνικούς παρά στοὺς Ἰουδαίους, σύμφωνα μέ τίς Πράξεις. Ἐξ ἄλλου στίς συναγωγές, ὅπου ἀρχικά ἐπέλεγε νά κηρύττει τό Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑπῆρχαν, ἐκτός ἀπό τοὺς Ἰουδαίους στοὺς ὁποίους κατὰ κάποιον τρόπο δέν ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστο καὶ ἄλλοι, ἀποκαλούμενοι «σεβόμενοι τὸν θεόν», στοὺς ὁποίους τό κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου εὗρισκε περισσότερη ἀνταπόκριση καὶ εἶχε μεγαλύτερη ἀπήχηση. Αὐτοί, ἀπετέλεσαν τὴν πρόσβαση τοῦ Ἀπ. Παύλου πρὸς τὸν ἐθνικὸν κόσμον, διότι εἶχαν προηγουμένως τὴν ἀπαραίτητη προπαιδεία καὶ ἤμποροῦσαν νά γνωρίσουν ἔτσι καλλίτερα τό χριστιανικὸ μῆνυμα μέσα ἀπὸ τίς ἰουδαϊκὲς συναγωγές. Οἱ Ἕλληνες, ἐπειδὴ εἶχαν γαλουχηθῆ μέ τό ἑλληνιστικὸ οἰκουμενικὸ πνεῦμα μποροῦσαν νά κατανοήσουν τό περιεχόμενον τοῦ κηρύγματος καὶ νά τό ἐγκολπωθοῦν προθυμότερα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους⁵⁶.

Κατὰ τὴν πρώτη ἐμφάνιση τοῦ χριστιανισμοῦ κανεὶς δέν θά μπορούσε νά προβλέψει τὴ σχέση του μέ τὸν Ἑλληνισμό, ἀλλ' ἡ δραματικὴ ἐξέλιξη τῶν ἱστορικῶν γεγονότων εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα μετὰ τὴν πτώση τῶν Ἱεροσολύμων (70 μ.Χ.) νά στερηθῆ ὁ Ἰουδαϊσμός τοῦ φυσικοῦ του κέντρου καὶ νά ὀδηγηθῆ σὲ ἐνδοστρέφεια ἀκόμη καὶ στίς συναγωγές τῆς διασπορᾶς. Οἱ συναγωγές δέν προσφέρονται πιά, ὅπως στὴν ἐποχὴ τοῦ Παύλου, γιὰ τό μῆνυμα τοῦ

53. Πρ. 13, 14.

54. Πρ. 13, 16.

55. Πρ. 13, 26.

56. Βλ. Ι. ΓΑΛΑΝΗ, μν. ἔργ., σ. 116 καὶ Ι. ΖΗΖΙΟΥΛΑ, σ. 48.

Εὐαγγελίου, καὶ ἡ Ἐκκλησία στρέφεται ἀποκλειστικά στὸν Ἑλληνισμό γιὰ τὴν ἐξάπλωσή του⁵⁷.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου στὸν ἐθνικὸ κόσμον ἔφερε ἕνα νέο μήνυμα τὸ ὁποῖο συνεκλόνησε τοὺς «σεβομένους τὸν θεόν» προσηλύτους καθὼς καὶ πολλοὺς Ἰουδαίους. Γιατί σ' αὐτὸ βρῆκαν μιὰ συγκεκριμένη ἐρμηνεία τοῦ ἰουδαϊκοῦ μονοθεϊσμοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἄκουσαν μιὰ νέα διδασκαλία γιὰ μιὰ ἀνώτερη ἠθικὴ ζωὴ, χωρὶς ἐθνικούς περιορισμούς καὶ φυλετικές διακρίσεις ἀφ' ἑτέρου. Στὸ κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου ἔβλεπαν τὴν ἀφετηρία ἑνὸς νέου κόσμου μὲ ἐσχατολογικὲς προεκτάσεις καὶ τὴ δυνατότητα σωτηρίας διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ οἰκουμενικὸ καὶ παγκόσμιον χαρακτήρα.

Ὁ Παῦλος ἀποτελεῖ πλέον τὸ ξεχωριστὸ σύμβολον τῆς μετάβασης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκὸν στὸν ἑλληνικὸν ἄνθρωπον καὶ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐμόχθησε ὅσο κανεὶς ἄλλος γιὰ τὴν ἵδρυση καὶ στερέωση τῶν Ἐκκλησιῶν στὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ὁ «κόπος του» αὐτὸς συνοψίζεται ἱστορικὰ στίς λεγόμενες «ἀποστολικὲς περιόδους του», πού ἀποτελοῦν τὴν πλέον ἐπίσημη ἱστορικὴ μαρτυρία τῆς ἐξάπλωσης τοῦ Χριστιανισμοῦ⁵⁸.

Γ'

Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία ἀνοιξε τίς πύλες τῆς νά εἰσέλθουν οἱ Ἕλληνες καὶ νά ἀποτελέσουν τὴν πλειονότητα τῶν μελῶν τῆς. Πλέον ὅλα ἔδειχναν ὅτι τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα μὲ τὸν οἰκουμενικὸν χαρακτήρα ἐκλήθη ἀπὸ τὸ Θεὸ νά χαράξει σταθερὰ τὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ὀρθοδοξία ἔλαβε ἀπὸ τότε τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ παρέμεινε στή φύση τῆς οἰκουμενικῆς.

Τὴν οἰκουμενικότητά τῆς ὡς «Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική» ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία διεμόρφωσε χάρις στοῦ πνεύματος καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίσθηκαν σκληρὰ νά ἐκχριστιανίσουν τὸν εἰδωλολατρικὸν ἑλληνορωμαϊκὸν κόσμον. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ἐνῶ ἀκούσθηκε ἀρχικὰ σὲ συγκεκριμένο τόπον καὶ χρόνον, εἶχε ὅμως ἀπὸ τότε τὸν παγ-

57. Βλ. Ι. ΖΗΖΙΟΥΔΑΣ, Οἱ καταβολές τῆς Ὀρθοδοξίας..., σ. 53 ἔ.

58. Βλ. Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διδάσκαλος τῆς Οἰκουμένης καὶ οἱ συνεργάτες του Τιμόθεος καὶ Σίλας, μὲ Παράρτημα δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολές του (Κείμενο – Ἑρμηνευτικὴ ἀπόδοση) στή Σειρά 1 Θεολογικῶν Μελετῶν 1, Θεσσαλονίκη 2001.

κόσμιο και έσχατολογικό χαρακτήρα της. Κατά την πρώτη φάση τής διαδόσεώς της στον κόσμο χρησιμοποιήθηκε ή ελληνική γλώσσα και ό ελληνικός πολιτισμός, ένα από τά βασικά χαρακτηριστικά του όποίου υπήρξε ή οικουμενικήτητα. Η οικουμενική αὐτή συνείδηση καλλιέργήθηκε μέ δύναμη από τούς μεγάλους Ίεράρχες και Οικουμενικούς διδασκάλους του Δ' αι. οι όποιοι και πραγματοποίησαν τή σύνθεση τής αρχαιοελληνικής σκέψεως και τής χριστιανικής πίστεως⁵⁹.

Στήν αρχή τής τρίτης χιλιετίας ή Όρθόδοξη Έκκλησία καλείται σέ συνεχή έργήγορση, νά κατανοήσει τίς νέες συνθήκες πού διαμορφώνονται στον κόσμο και νά αντιμετώπισει δημιουργικά τίς προκλήσεις των νέων καιρών. Η έντονη ιστορική συνείδηση δίδει συχνά τή έντύπωση ότι ασχολείται επίμονα μέ τό παρελθόν και τή συντήρηση, ενώ ό Χριστός είναι για όλες τίς εποχές και για όλους τούς πολιτισμούς «χθές και σήμεραν ό αὐτός και είς τούς αιώνας»⁶⁰. Η Όρθόδοξη Έκκλησία δέν ανήκει αποκλειστικά ούτε σέ μία ιστορική περίοδο, ούτε ταυτίζεται μέ τίς δομές και τό χαρακτήρα μιās εποχής.

Είναι και όφείλει νά παραμείνει ανοικτή στον χρόνο στην εξέλιξη και στην αδιάκοπη αναζήτηση τής ανθρωπότητας⁶¹.

Η Όρθόδοξη Έκκλησία, ιδίως σήμερα πού εκφράζει τή μεγάλη έλπίδα των πιστών και αποτελεί τή μόνη ασφαλή καταφυγή τους, έχει ως βασική αποστολή της **έσωτερικά**, νά τονώσει τή πίστη τους στις υπεραξίες τής έλληνοορθόδοξου παρακαταθήκης πού αποτελούν τή ζωτική έντελέχεια του έθνους και νά ανταποκριθί στην έμπιστοσύνη των πιστών της, πού κυμαίνεται σέ ύψηλά ποσοστά αξιοπιστίας και αποδοχής. Όφείλει νά έντεινει τίς προσπάθειές της για τον ευαγγελισμό του λαού της, για τήν προσφορά έσωτερικής ειρήνης,

59. Βλ. Β. ΚΥΡΚΟΥ, «Η οικουμενικήτητα του ελληνικού πολιτισμού και ή συνάντησή του μέ τον Χριστιανισμό» Ι.Ε.Ε., τ. ΣΤ (1976), σ. 392-395. Επίσης, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, Αρχιεπισκόπου Τυράνων και πάσης Άλβανίας, «Παγκοσμιότητα και Όρθοδοξία», εκδόσεις Ακρίτας, Άθήνα 2000, σ. 263 και Χρ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Σχέση Έλληνισμού και Χριστιανισμού κατά τον Ίωάννη Χρυσόστομο, Πατερικά Μελετήματα τ. Α', σ. 401-431.

60. Έβρ. 13, 8.

61. Βλ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, Αρχιεπισκόπου Τυράνων και πάσης Άλβανίας, Η Όρθοδοξία ενώπιον τής τρίτης χιλιετίας, στό έργο «Ό θησαυρός τής Όρθοδοξίας, 2000 χρόνια. Ίστορία. Μνημεία. Τέχνη». Α' τόμ. Η δόξα και τό μεγαλειό τής Όρθοδοξίας, σ. 16.

για τήν ἐξάλειψη τῆς καθημερινῆς κοινωνικῆς ἀδικίας, τῆς ἀναξιοκρατίας, τῆς ἐγκληματικότητας, τῆς διαφθορᾶς, τῆς ἀμαρτίας.

Τό πνεῦμα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας εἶναι καινοποιοητικό, ἀνανεωτικό, εἶναι πνεῦμα δυνάμεως καί σοφίας καί ἀπ' ὅλα αὐτά ἔχει ἀνάγκη ὁ σημερινός ἄνθρωπος. Ὡς μέλη τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας σήμερα, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά, ἔχομε ὡς ἑλληνορθόδοξοι ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς μας θωράκισης γιά τή διάσωση τῆς αὐτοσυνειδησίας μας. Σήμερα αὐτό εἶναι περισσότερο ἀναγκαῖο ἀπ' ὅ,τι ἦταν στό παρελθόν.

Ὁ μέγας ἱστορικός τοῦ Βυζαντίου Στῆβεν Ράνσιμαν, τονίζει ἐμφαντικά: «Οἱ Ἕλληνες ἔχουν μιά κληρονομιά γιά τήν ὁποία μποροῦν νά αἰσθάνονται ὑπερήφανοι· μιά κληρονομιά πού δέν πρέπει νά χαθεῖ μέσα ἀπό τίς ἐναλλασσόμενες ὑλικές καταστάσεις. Στούς σκοτεινότερους αἰῶνες τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἡ Ἐκκλησία ἦταν ἐκεῖνη ἡ ὁποία, παρ' ὅλες τίς δυσκολίες, τίς πολλές ἀπογοητεύσεις καί αὐτές ἀκόμη τίς ταπεινώσεις, μπόρεσε ὄχι μόνο νά προσφέρει πνευματική ἀνακούφιση, ἀλλά καί νά συντηρήσει τίς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ἀλλά ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει λόγο καί ρόλο καί πρός τά ἔξω, πρός τήν Ἐνωμένη Εὐρώπη. Ξεπερνώντας τίς ἀρνητικές μνημες καί τίς συναισθηματικές φορτίσεις, οἱ ὁποῖες δέν πρέπει νά ξεχνιοῦνται, ἀλλά καί δέν πρέπει νά δηλητηριάζουν ἐπ' ἄπειρον τίς ἀνθρώπινες σχέσεις μας μέσα στήν Εὐρώπη, πρέπει ἀντιθέτως νά ἀποτελοῦν σταθεροῦς ὁδηγούς στήν πορεία μας· ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὀφείλει νά πλησιάσει μέ προσοχή τήν Εὐρώπη καί νά προσπαθήσει μέ πειθῶ νά ἀποδείξει ὅτι δέν ἀποτελεῖ ἕνα ὀργανικό ἀπλῶς τμήμα της, ἀλλά ἀποτελεῖ αὐτή καθ' ἑαυτήν τήν καρδιά της. Ὅφειλε ἡ Ἐκκλησία μας νά μή μείνει ἀπλῶς θεατῆς τῆς οἰκοδόμησης τοῦ εὐρωπαϊκοῦ γίγνεσθαι, ἀλλ' ἀντιθέτως ἔχει ὑποχρέωση νά ἐνισχύσει κάθε προσπάθεια προστασίας τῆς πολυμορφίας, τῆς ἐξάλειψης τοῦ ρατσισμοῦ, τῆς βίας, ὑπό ὅποιαδήποτε μορφή. Παράλληλως ἔχει ὑποχρέωση νά παρουσιάσει τήν ἀμόλυπτη ὀρθόδοξη πίστη της, τήν μεγαλοπρεπῆ λατρεία της, τήν ἀπαράμιλλη πατερική της διδαχή, τό ἀσκητικό ἦθος, τήν πιστότητα στήν ὀρθόδοξη ἑλληνοχριστιανική παράδοση, τήν ἀναγνώριση τοῦ ἄλλου, τήν κοινωνία τῶν προσώπων, τήν ἔννοια τοῦ θανάτου, τήν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως.

Ἔχει ὑποχρέωση νά διακηρύξει πρὸς τὴν Εὐρώπη πού ἀναζητεῖ τὴν ἐνότητά της ὅτι «θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρά τὸν κείμενον, ὅς ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός»⁶². Ἔχει ἀκόμη ὑποχρέωση νά γνωρίσει στή Δύση, μέ ὅσο γίνεται πιό πρακτικό καί πειστικό τρόπο, τό ἦθος τῶν ὀρθοδόξων σέ μιά ἐποχή πού τό ἐμπόριο τῶν πάντων καί οἱ σκοπιμότητες κυριαρχοῦν σέ βάρος τῆς ἀνιδιοτέλειας καί τῆς εἰλικρίνειας. Εἶναι ἐπιτακτική ἀνάγκη σήμερα, πού ἡ εὐρωπαϊκή κοινωνία ἔχει φθάσει πνευματικά σέ ἀδιέξοδα θανάτου, νά γνωρίσει τὴν πνευματικότητα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καί νά λάβει μηνύματα ἐκκλησιαστικοῦ, κοινωνικοῦ καί κοινοτικοῦ ἦθους.

Χρέος τῶν Ὀρθοδόξων εἶναι νά καταστήσομε τό θησαυρό αὐτό τῆς Ὀρθοδοξίας μας κοινό κτῆμα ὅλων, χωρίς ναρκισισμούς καί μισαλλοδοξίες. Ἡ ἐλληνική οἰκουμένη δέν ὑπῆρξε μόνο ὄραμα ζωῆς, ὑπῆρξε καί ἡ διαρκῆς οὐσιώδης παρουσία καί συμβολή στόν πολιτισμό τῆς ἀνθρωπότητας. Καί τώρα εἶναι καιρός νά τό ἀποδείξει καί πάλιν⁶³.

Συνοπτικά. Τό οὐσιαστικό μήνυμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναφέρεται στόν κάθε ἄνθρωπο καί εἶναι παγκόσμιας σημασίας. Γιά νά ἀνταποκριθῆ στή μεγάλη ἀποστολή της ἡ Ὀρθοδοξία στά παγκόσμια δρώμενα, θά πρέπει νά διατηρήσει ἀλώβητο τό μυστηριακό καί σωτηριολογικό χαρακτήρα της, νά εἶναι ἀνοικτὴ στίς συνεχεῖς ἀναζητήσεις τῆς ἀνθρωπότητας καί νά βιώνει μέ συνέπεια τὴν ἀναστάσιμη συνειδησή της καί τὴν οἰκουμενική της εὐθύνη⁶⁴.

Ὁ 21ος αἰῶνας θά εἶναι, κατὰ τὸν Σ. Ράνσιμαν, ὁ αἰῶνας τῆς Ὀρθοδοξίας καί αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνθρωπότητος.

62. Α' Κορ. 3,11.

63. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Παρασκευαΐδου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, «Λόγος καί Ρόλος τῆς Ὀρθοδοξίας στήν Ἐνωμένη Εὐρώπη». Λόγος ἐκφωνηθεὶς στόν Ἄρειο Πάγο – Πύνακα τό ἑσπέρας τῆς 29.6.2000. «Ἐκκλησία» ΟΖ (1000) σ. 636-637.

64. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, Παγκοσμιότητα καί Ὀρθοδοξία, σ. 272.